

eene zoo hevig dramatische expressie wisten te bereiken. Grünewald uitte zich veel meer koloristisch s c h i l d e r e n d, het Middeleeuwsch element deed zich bij hem veel meer gevoelen in het vervaarlijke en grimmige dan in het nobel-streng, terwijl van Italiaansche invloeden geen sprake was. Hij staat daarom geheel apart, een vreemde, boeiende, eeuwen-lang miskende en onbegrepene persoonlijkheid. Begrijpelijk ook is het dat deze sensationeele Grünewald t h a n s echter boven een Dürer of Holbein wordt gesteld — begrijpelijk in een tijd van grooten drang en groote, dramatische mogelijkheden, in een tijd van groote conflicten en van een nerveus-geëxalteerde onrust, in een tijd dat men Goethe op de bovenste boekenplank legt om plaats te maken voor een complete uitgave van Theodor Miklailovitch Dostojevsky....

Matthias Grünewald en Hans Holbein de Jongere: deze, toch beiden Duitsche schilders uit eenzelfde tijd, zij vormen de twee polen van ons geestelijke leven! — de synthetisch scheppende en de analytisch observeerende, de onrustig vizioenaire en de evenwichtig schouwende, de violent hartstochtelijke en de volkomen beheerschte, de middeleeuwsche romanticus en de renaissancistische rationalist, het angstig, onheimelijk geweld van onbewuste emoties en van chaotische instincten naast de effen, koele en statisch-strakke stabiliteit van een nobelen en wijd-openstaanden geest. Wij voelen een oneindig grootere kracht in Grünewald, broeiender, zwoeler, dramatischer, om soms plots over te slaan in de haast dweepzieke maar innig ontroerende lieflijkheid van enkele zoo typisch-Duitsche madonna's, — doch vergeten wij niet dat deze kracht veelal meer verbijsterend dan verheffend is, en vergeten wij niet, dat wat Holbein in moest boeten aan felle expressiviteit, hij ruimschoots ook gewonnen heeft aan klare kalmte, aan dieper vertrouwdheid en aan veiliger sereniteit. N i e t a l t i j d is het schokkende het alleen-zaligmakende.

Gods groote kracht, heeft Tagore geschreven, ligt niet in den storm maar in den milden wind... hoe dit ook zij, gij kunt niet twee dingen tegelijk zijn, gij hebt te kiezen, voortdurend dwingt het leven u tot eene keuze en gij kiest, bewust of onbewust. Ja, is niet heel het leven een proces van doorlopend te kiezen, van het naar uw inzicht minder belangrijke te offeren aan wat u van gróóter belang toe schijnt? Gij kunt geen Grünewald en Holbein tegelijk zijn, omdat er tegenstrijdige elementen zijn in dit leven die ook het grootste genie niet in zich zou kunnen vereenigen; wèl kunt gij echter hen beiden waardeeren en gelukkig de mensch, die boven de kortzichtige eenzijdigheden van zijn tijd weet uit te stijgen en, zonder te vervallen in het dilettantisch al-begrijpen van de stuurlooze bewonderaars, deze beide groote en zoo tegengestelde schilders naar hunne verdiensten weet te eeren.